

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 79 | 2025 | št. 3-4 (172) | str. 233–469

Matic Kristan, *Usury in the Summa of Monaldus: Sources, Composition, and Intentions of a 13th Century Encyclopedia of Law* • Svit Podgornik, *Oborožitev in obramba samostanov kontemplativnih redov na slovenskem za čas turških vpadov* • Lucija Pečnik, *Ženska v blejskem gospostvu v poznem 17. stoletju: analiza zvezanih sodnih zapisnikov* • Sonja Svoljšak, *Knjižnica Družbe za kmetijstvo in uporabne umetnosti na Kranjskem in začetki licejske knjižnice* • Jan Županič, *Gender and Ennoblement in the Austrian Empire. The Transformation of the Nobility in the Context of the Women's Question* • Endre Domonkos and András Schlett, *The „New Course” and its impacts in Central and Eastern Europe: The case of Hungary* • David Hazemali, Dominik Herle, Žana Plejić in Matjaž Klemenčič, *Slovenska kapela v Washingtonu D. C.: Zgodovina nastanka in njen kulturni, politični in verski pomen za Slovence in slovensko-ameriško skupnost*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 79 | 2025 | št. 3-4 (172) | str. 233–469

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 15. oktober 2025.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2025: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, december 2025

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on October 15, 2025.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2025): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, December 2025

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Matic **Kristan**, Usury in the *Summa* of Monaldus: Sources, Composition, and Intentions of a 13th Century Encyclopedia of Law240–264
 Oderuštvo v Monaldovi Summi: viri, sestava in nameni pravne enciklopedije iz 13. stoletja
- Svit **Podgornik**, Oborožitev in obramba samostanov kontemplativnih redov na slovenskem za čas turških vpadov266–291
 The Armament and Defence of Monasteries of Contemplative Orders in Slovenia during the Ottoman Incursion
- Lucija **Pečnik**, Ženska v blejskem gospostvu v poznem 17. stoletju: analiza zvezanih sodnih zapisnikov292–333
 Women in the Seignury of Bled/Veldes in the Late 17th Century: Analysis of Bound Court Minutes
- Sonja **Svoljšak**, Knjižnica Družbe za kmetijstvo in uporabne umetnosti na Kranjskem in začetki licejske knjižnice334–354
 The Library of the Society for Agriculture and Applied Arts in Carniola and the Beginnings of the Lyceum Library
- Jan **Županič**, Gender and Ennoblement in the Austrian Empire . The Transformation of the Nobility in the Context of the Women's Question356–377
 Spol in podeljevanje plemiških naslovov v Avstrijskem cesarstvu. Preobrazba plemstva v kontekstu vprašanja žensk
- Endre **Domonkos** and András **Schlett**, The „New Course” and its impacts in Central and Eastern Europe: The case of Hungary378–407
 „Nova smer” in njeni vplivi v srednji in vzhodni Evropi: primer Madžarske
- David **Hazemali**, Dominik **Herle**, Žana **Plejić** in Matjaž **Klemenčič**, Slovenska kapela v Washingtonu D. C.: Zgodovina nastanka in njen kulturni, politični in verski pomen za Slovence in slovensko-ameriško skupnost408–438
 The Slovenian Chapel in Washington, D.C.: The History of Its Foundation and Its Cultural, Political, and Religious Significance for Slovenians and the Slovenian-American Community

V spomin – In memoriam

Zaslužnemu profesorju Univerze v Ljubljani dr. Miroslavu Stiplovšku v spomin (Dušan Nečak)	440–442
In memory of Professor Emeritus of the University of Ljubljana, Dr. Miroslav Stiplovšek	

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

41. zborovanje Zveze zgodovinskih društev Slovenije; Brežice, 1.–2. oktober 2025 (Brina Kotar)	444–445
41st Congress of the Association of Historical Societies of Slovenia; Brežice, 1–2 October 2025	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Marjeta Šašel Kos, V srcu rimskega imperija: zgodovina slovenskega prostora v antiki do vlade Maksimina Tračana (Rok Ribič)	448–452
Jože Maček, Zgodovina slovenskega agrarnega prebivalstva (Nikita Peresin Meden)	453–455
Hranimo misli že 250 let, razstava (maj 2024–februar 2025) in katalog Narodne in univerzitetne knjižnice (Anja Dular)	456–458
Julij Savelli, 1945: Dnevnik mojega križevega pota (Špela Chomicki)	459–461

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis462–465
Instructions for Authors

Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 79, 2025466–469
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 79, 2025

Ocene in poročila

Julij Savelli, **1945: Dnevnik mojega križevega pota**. Ur. Petra Grabrovec, Ljubljana: Študijski center za narodno spravo; Družina, 2023, 215 str.

Dnevniški zapisi iz različnih obdobji so lahko za zgodovinarje in druge raziskovalce pomemben vir informacij. Kljub temu, da v prvi vrsti ponujajo osebno perspektivo in s tem subjektivni vidik v zgodovinsko dogajanje, pa lahko ob kritičnem vrednotenju pomembno prispevajo k bolj celovitemu razumevanju časa in prostora. V letu 2025 obeležujemo 80 let od konca druge svetovne vojne, kar pomeni, da se nam, vsaj z vidika dolžine človeškega življenja, izkušnje in razsežnosti, ki jih je imel svetovni spopad, vse bolj odmikajo. Dnevniški zapisi generacij, ki so preživele drugo svetovno vojno, tako postajajo vse bolj dragoceni, saj so v njih ohranjena osebna pričevanja in izkušnje, ki so tudi v današnjem času izjemno relevantne. V sodelovanju Študijskega centra za narodno spravo (SCNR) in založbe Družina je izšla znanstvena monografija z naslovom *1945: Dnevnik mojega križevega pota*, katere osrednji del predstavljajo bogati dnevniški zapisi in pisma dr. Julija Savellija (1912–1993), pravnika, zborovodje, glasbenega pisca in mlajšega predstavnika tradicionalnega tabora na Slovenskem ter aktivnega člana slovenske povojne emigracije v Argentini. Njegove zapise je zbrala in uredila Petra Grabrovec. Izdaja monografije je rezultat obravnave osebnega arhiva Julija Savellija, ki ga je z namenom temeljitega pregleda in strokovne interpretacije SCNR leta 2022 izročil Savellijev vnuk, Marko Gaser.

V monografiji sta dnevniške zapise dopolnili dve spremni študiji, ki sta ju napisali Tamara Griesser Pečar in Petra Grabrovec. Tamara Griesser Pečar je z uvodnim poglavjem umestila življenje in delo Julija Savellija v širši družbeno-politični kontekst v obdobju druge svetovne vojne in tik po njej na slovenskem ozemlju. Za lažje razumevanje je predstavila delovanje različnih organizacij, v katerih je Savelli sodeloval ali pa je z njimi tekom vojne prihajal v stik. Savelli je med letoma 1944 in 1945 deloval v Državni obveščevalni službi (DOS), in sicer je v mestnem načelstvu DOS-a vodil četrti odsek – odsek za specialiste. Gestapo ga je aretirala med 11. in 12. januarjem 1945. V dveh krajših podpoglavjih je avtorica orisala gestapovske aretacije in razmere ob koncu vojne, ko se je veliko Slovencev podalo na begunsko pot. V študiji je pozornost namenila tudi Julijevemu bratu, duhovniku Viljemu Savelliju, ki je bil leta 1949 obsojen na smrt z ustrelitvijo. Petra Grabrovec je v drugi spremni študiji natančno predstavila življenje dr. Julija Savellija skozi glasbeno udejstvovanje. Študijo je razdelila na tri podpoglavja, ki

sledijo njegovemu delovanju v Akademskem pevskem zboru pod taktirko Franceta Marolta, v Emigrantskem pevskem zboru Slovenija in dolgoletnem vodenju Slovenskega pevskega zbora Gallus v Buenos Airesu. Pevski zbor Gallus je pod njegovo taktirko deloval vse do leta 1984, ko je vodenje zbora predal svoji hčerki, Anki Savelli Gaser. Savelli je zbor spremljal tudi na turneji po Sloveniji leta 1991, leta 1992 pa je za svoje neutrudno delovanje na glasbenem področju med slovensko skupnostjo v Argentini prejel najvišje odlikovanje Cerkve na Slovenskem, in sicer odličje sv. Cirila in Metoda.

Julij Savelli je svoj dnevnik pisal v nemirnem obdobju zadnjega leta druge svetovne vojne. V grobem lahko njegove zapise razdelimo na dva dela. Prvi del dnevnika obsega čas med 12. januarjem 1945 in 10. aprilom 1945, ko je preživel zaporniške dni v gestapovskem zaporu na Miklošičevi cesti v Ljubljani. Opisi 89 dni, ki jih je preživel v zaporu, prikazujejo zaporniški vsakdan, zaznamovan s strogimi pravili, monotonijo in omejenimi stiki. Obenem bralcu prikazujejo tudi globlji vpogled v osebno doživljanje posameznika, ki je z negotovostjo gojil upanje na svojo izpustitev in ponovno srečanje s svojo družino. Dnevniški zapisi prikazujejo zanimive podrobnosti, na primer, kakšni so bili načini komuniciranja med zaporniki in kako so vzdrževali stike z zunanjim svetom. Savelli je v zaporu v dnevnik zapisal tudi nekaj pesmi, v katerih je izrazil največ svojih občutij in hrepenenja po svoji družini. V pesmih lahko prepoznamo vero kot pomemben element tolažbe in opore v težkem času. Med izpustitvijo iz zavora in odhodom iz domovine, torej približno mesec dni med aprilom in majem 1945, Savelli dnevnika ni pisal.

Drugi del dnevnika, ki ga avtor poimenuje svoj križev pot, obsega obdobje med 5. majem 1945 in 8. septembrom 1945. V dnevniških opisih osvetljuje svojo begunsko pot in življenje skupine slovenskih beguncev v Avstriji in Italiji v prvih povojnih mesecih. Bralec lahko skozi orise vsakdanjega življenja spremlja ohranjanje slovenskega jezika in kulturnega življenja ter s tem proces ohranjanja slovenske narodne identitete izven matične domovine. Dodatno vrednost zapisov prepoznamo tudi v tem, da je avtor dosledno opisoval begunsko pot z navajanjem krajev in opisovanjem pokrajine. Dnevniku so dodana pisma, ki jih je Savelli iz begunskih taborišč po različnih kanalih odpošiljal z upanjem, da bodo dosegli njegovo družino v domovini. Ta so bila šifrirana in največkrat zapisana na cigaretnih lističih ali manjše kose papirja. Monografija ponuja vpogled v miselni okvir in delovanje tradicionalnega tabora na Slovenskem v obdobju druge svetovne vojne. Žal Savelli v izseljenstvu ni nadaljeval s pisanjem svojih dnevniških zapisov, ki bi nedvomno omogočali nadaljnji vpogled v življenje in delo v Argentini, zato je monografija sklenjena z odlomkom pisma, ki ga je namenil svojim vnukom. V njem namreč na nekaj straneh opisuje svojo pot v emigracijo in dolgoletno prizadevanje za združitev s svojo družino, ki se mu je v Argentini pridružila šele v letu 1954.

Kritično izdajo vira je urednica Petra Grabrovec z namenom lažjega razumevanja zapisov opremila z obsežnimi biografskimi in razlagalnimi opombami, ki se začnejo s samo predstavitvijo vira in uredniškimi pojasnili. Z namenom ohranjanja avtentičnosti avtorjevega pisanja so pisma in ostali dnevniški zapisi objavljeni v celoti in z minimalnimi uredniškimi posegi. Vsebina se navezuje na širši politični

kontekst, obenem pa se osredotoča na oris kompleksnih družbenih razmer, ki so se na slovenskem ozemlju odvijale med drugo svetovno vojno. S tem je monografija dobrodošla pridobitev tako za zgodovinsko stroko kot tudi za širšo javnost.

Špela Chomicki

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 79 | 2025 | št. 3-4 (172) | str. 233–469